

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ - ШТИП
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

UDC 81
UDC 82
UDC 008

ISSN: 2545-3998
DOI: 10.46763/palim

ПАЛИМПСЕСТ

МЕЃУНАРОДНО СПИСАНИЕ ЗА ЛИНГВИСТИЧКИ,
КНИЖЕВНИ И КУЛТУРОЛОШКИ ИСТРАЖУВАЊА

PALIMPSEST

INTERNATIONAL JOURNAL FOR LINGUISTIC,
LITERARY AND CULTURAL RESEARCH

PALMK, VOL 8, NO 15, STIP, 2023

ГОД. VIII, БР. 15
ШТИП, 2023

VOL. VIII, NO 15
STIP, 2023

ПАЛИМПСЕСТ

Меѓународно списание за лингвистички, книжевни
и културолошки истражувања

PALIMPSEST

International Journal for Linguistic, Literary
and Cultural Research

Год. 8, Бр. 15
Штип, 2023

Vol. 8, No 15
Stip, 2023

PALMK, VOL 8, NO 15, STIP, 2023

DOI: <https://doi.org/10.46763/PALIM23815>

ПАЛИМПСЕСТ

Меѓународно списание за лингвистички, книжевни
и културолошки истражувања

ИЗДАВА

Универзитет „Гоце Делчев“, Филолошки факултет, Штип

ГЛАВЕН И ОДГОВОРЕН УРЕДНИК

Ранко Младеноски

УРЕДУВАЧКИ ОДБОР

Виктор Фридман, Универзитет во Чикаго, САД
Толе Белчев, Универзитет „Гоце Делчев“, Македонија
Нина Даскаловска, Универзитет „Гоце Делчев“, Македонија
Ала Шешкен, Универзитет Ломоносов, Руска Федерација
Олга Панкина, НВО Македонски културен центар, Руска Федерација
Астрид Симоне Хлубик, Универзитет „Крал Михаил I“, Романија
Алина Андреа Драгоеску, Универзитет „Крал Михаил I“, Романија
Сунчана Туксар, Универзитет во Пула, Хрватска
Саша Војковиќ, Универзитет во Загреб, Хрватска
Шандор Чегледи, Универзитет во Панонија, Унгарија
Ева Бус, Универзитет во Панонија, Унгарија
Хусејин Озбај, Универзитет Гази, Република Турција
Озтурк Емироглу, Универзитет во Варшава, Полска
Елена Дараданова, Универзитет „Св. Климент Охридски“, Република Бугарија
Ина Христова, Универзитет „Св. Климент Охридски“, Република Бугарија
Џозеф Пониах, Национален институт за технологија, Индија
Сатхарај Венкатесан, Национален институт за технологија, Индија
Петар Пенда, Универзитет во Бања Лука, Босна и Херцеговина
Данило Капасо, Универзитет во Бања Лука, Босна и Херцеговина
Мета Лах, Универзитет во Љубљана, Република Словенија
Намита Субиото, Универзитет во Љубљана, Република Словенија
Ана Пеличер-Санчез, Универзитет во Нотингам, Велика Британија
Мајкл Грини, Универзитет во Нотингам, Велика Британија
Татјана Ѓурин, Универзитет во Нови Сад, Република Србија
Диана Поповиќ, Универзитет во Нови Сад, Република Србија
Жан Пол Мејер, Универзитет во Стразбур, Република Франција
Жан Марк Веркруз, Универзитет во Артуа, Република Франција
Регула Бусин, Швајцарија
Натале Фиорето, Универзитет во Перуца, Италија
Оливер Хербст, Универзитет во Вурцбург, Германија
Шахинда Езат, Универзитет во Каиро, Египет

PALIMPSEST

International Journal for Linguistic, Literary
and Cultural Research

PUBLISHED BY

Goce Delcev University, Faculty of Philology, Stip

EDITOR-IN-CHIEF

Ranko Mladenoski

EDITORIAL BOARD

Victor Friedman, University of Chicago, USA

Tole Belcev, Goce Delchev University, Macedonia

Nina Daskalovska, Goce Delchev University, Macedonia

Alla Sheshken, Lomonosov Moscow State University, Russian Federation

Olga Pankina, NGO Macedonian Cultural Centre, Russian Federation

Astrid Simone Hlubik, King Michael I University, Romania

Alina Andreea Dragoescu Urlica, King Michael I University, Romania

Sunčana Tuksar, University of Pula, Croatia

Saša Vojković, University of Zagreb, Croatia

Sándor Czeglédi, University of Pannonia, Hungary

Éva Bús, University of Pannonia, Hungary

Husejin Ozbaj, GAZI University, Republic of Turkey

Öztürk Emiroğlu, University of Warsaw, Poland

Elena Daradanova, Sofia University "St. Kliment Ohridski", Republic of Bulgaria

Ina Hristova, Sofia University "St. Kliment Ohridski", Republic of Bulgaria

Joseph Ponniah, National Institute of Technology, India

Sathyaraj Venkatesan, National Institute of Technology, India

Petar Penda, University of Banja Luka, Bosnia and Herzegovina

Danilo Capasso, University of Banja Luka, Bosnia and Herzegovina

Meta Lah, University of Ljubljana, Republic of Slovenia

Namita Subiotto, University of Ljubljana, Republic of Slovenia

Ana Pellicer Sanchez, The University of Nottingham, United Kingdom

Michael Greaney, Lancaster University, United Kingdom

Tatjana Durin, University of Novi Sad, Republic of Serbia

Diana Popovic, University of Novi Sad, Republic of Serbia

Jean-Paul Meyer, University of Strasbourg, French Republic

Jean-Marc Vercruysse, Artois University, French Republic

Regula Busin, Switzerland

Natale Fioretto, University of Perugia, Italy

Oliver Herbst, University of Wurzburg, Germany

Chahinda Ezzat, Cairo University, Egypt

РЕДАКЦИСКИ СОВЕТ

Луси Караниколова-Чочоровска

Толе Белчев

Нина Даскаловска

Билјана Ивановска

Светлана Јакимовска

Марија Леонтиќ

Јована Караникиќ Јосимовска

ЈАЗИЧНО УРЕДУВАЊЕ

Ранко Младеноски (македонски јазик)

Весна Продановска (англиски јазик)

Толе Белчев (руски јазик)

Билјана Ивановска (германски јазик)

Марија Леонтиќ (турски јазик)

Светлана Јакимовска (француски јазик)

Јована Караникиќ Јосимовска (италијански јазик)

ТЕХНИЧКИ УРЕДНИК

Славе Димитров

АДРЕСА

ПАЛИМПСЕСТ

РЕДАКЦИСКИ СОВЕТ

Филолошки факултет

ул. „Крсте Мисирков“ бр. 10-А

п. факс 201

МК-2000 Штип

<http://js.ugd.edu.mk/index/PAL>

Меѓународното научно списание „Палимпсест“ излегува двапати годишно во печатена и во електронска форма на посебна веб-страница на веб-порталот на Универзитетот „Гоце Делчев“ во Штип:

<http://js.ugd.edu.mk/index.php/PAL>

Трудовите во списанието се објавуваат на следните јазици: македонски јазик, англиски јазик, германски јазик, француски јазик, руски јазик, турски јазик и италијански јазик.

Трудовите се рецензираат.

EDITORIAL COUNCIL

Lusi Karanikolova-Chochovska
Tole Belcev
Nina Daskalovska
Biljana Ivanovska
Svetlana Jakimovska
Marija Leontik
Jovana Karanikik Josimovska

LANGUAGE EDITORS

Ranko Mladenovski (Macedonian language)
Vesna Prodanovska (English language)
Tole Belcev (Russian language)
Biljana Ivanovska (German language)
Marija Leontik (Turkish language)
Svetlana Jakimovska (French language)
Jovana Karanikik Josimovska (Italian language)

TECHNICAL EDITOR

Slave Dimitrov

ADDRESS

PALIMPSEST

EDITORIAL COUNCIL

Faculty of Philology
Krste Misirkov 10-A
P.O. Box 201
MK-2000, Stip

<http://js.ugd.edu.mk/index/PAL>

The International Scientific Journal “Palimpsest” is issued twice a year in printed form and online at the following website of the web portal of Goce Delcev University in Stip:

<http://js.ugd.edu.mk/index.php/PAL>

Papers can be submitted and published in the following languages: Macedonian, English, German, French, Russian, Turkish and Italian language.
All papers are peer-reviewed.

СОДРЖИНА / TABLE OF CONTENTS

11 ПРЕДГОВОР

Оливер Хербст, член на Уредувачкиот одбор

FOREWORD

Oliver Herbst, member of the Editorial Board

ЈАЗИК / LANGUAGE

15 Февзудина Сарачевиќ, Лилјана Митковска

ИНТЕРАКТИВНИОТ ДИСКУРС ВО ГРАМАТИКИТЕ НА КОНЕСКИ И НА
ЛАНТ: ВКЛУЧУВАЊЕ НА ЧИТАТЕЛИТЕ

Fevzudina Saračević, Liljana Mitkovska

INTERACTIVE DISCOURSE IN KONESKI'S AND LUNT'S GRAMMARS:
READER ENGAGEMENT

27 Milica Bogdanović

CONCEPTUAL METAPHORS IN ECONOMIC DISCOURSE OF SERBIAN
AND BRITISH NEWSPAPER ARTICLES

39 Sanja M. Maglov

THE ROLE OF CONJUNCTION IN THE COHESION OF ABSTRACTS
WRITTEN IN ENGLISH AND SERBIAN

51 Igor Rižnar, Armand Faganel

THE DISCOURSE OF MISSION STATEMENTS OF SOME SLOVENIAN
AND AUSTRIAN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

61 Kadri Krasniqi, Besarta Krasniqi

PHRASEOLOGY AS A TRANSLATION PROBLEM AMONG EFL
UNIVERSITY STUDENTS IN KOSOVO

75 Ergys Prifti

GESCHICHTLICHE ENTWICKLUNG DES PASSIVS IM DEUTSCHEN UND
ALBANISCHEN

Ergys Prifti

DEVELOPMENT OF THE PASSIVE VOICE IN GERMAN AND ALBANIAN

85 Doris Sava

RUMÄNIENDEUTSCH ALS STANDARDVARIETÄT AUS HISTORISCHER
UND AKTUELLER SICHT

Doris Sava

ROMANIAN GERMAN AS A STANDARD VARIETY FROM A HISTORICAL
AND CONTEMPORARY PERSPECTIVE

- 95 Марија Стојаноска, Виолета Јанушева**
МАКЕДОНСКИ РОДОВО ЧУВСТВИТЕЛЕН ЈАЗИК
Marija Stojanoska, Violeta Janusheva
MACEDONIAN GENDER SENSITIVE LANGUAGE
- 107 Марија Леонтиќ**
СИНТАГМИ СО СВРЗНИК ВО ТУРСКИОТ ЈАЗИК И НИВНОТО
ПРЕДАВАЊЕ ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК
Marija Leontik
WORD GROUPS WITH A CONJUNCTION IN TURKISH LANGUAGE AND
THEIR EQUIVALENCE IN MACEDONIAN LANGUAGE
- 119 Александра Гецовска**
ЕТИМОЛОГИЈА НА ФИТОНИМОТ БОСИЛЕК
Aleksandra Gecovska
ETYMOLOGY OF THE PHYTONYME BASIL

КНИЖЕВНОСТ / LITERATURE

- 131 Antony Hoyte-West**
TRUE TO LIFE? SOME REMARKS ON A DUTCH TRANSLATION OF JERZY
KOSINSKI'S THE PAINTED BIRD
- 139 Luisa Emanuele**
«LA MEMORIA È LA PIETRA DI SISIFO. CHI SONO? AHMED O AMEDEO?»
AMARA LAKHOUS: LA FRAMMENTAZIONE DELL'IO
Luisa Emanuele
«MEMORY IS THE STONE OF SISYPHUS. WHO AM I? AHMED OR
AMEDEO?». AMARA LAKHOUS: THE SELF-FRAGMENTATION
- 151 Dejan Malčić**
VISIONI POSTMODERNE DI ROMA IN LA GRANDE BELLEZZA,
SUBURRA E LO CHIAMAVANO JEEG ROBOT
Dejan Malčić
POSTMODERN VISIONS OF ROME IN THE GREAT BEAUTY, SUBURRA
AND THEY CALL ME JEEG
- 161 Tunay Karakök**
HAJI BEKTASHI VELI'S VELÂYETNÂME AS A LITERARY SOURCE
ABOUT MEDIEVAL ANATOLIA
- 171 Ранко Младеноски**
ЧОВЕКОВИОТ ПАДОД САКРАЛНОТО ДО ХТОНСКОТО ВО НАЈНОВИТЕ
РАСКАЗИ ОД ВЕНКО АНДОНОВСКИ
Ranko Mladenoski
THE MAN'S FALL FROM THE SACRED TO THE CHTHONIC IN THE
LATEST SHORT STORIES BY VENKO ANDONOVSKI

181 Славчо Ковилоски
СОВРЕМЕНИ БОГОМИЛСКИ ИЛИ НАРОДНО-БОГОМИЛСКИ АВТОРИ
И ДЕЛА
Slavcho Koviloski
CONTEMPORARY BOGOMILAN OR FOLK-BOGOMILAN AUTHORS

193 Marijana Gjorgjieva
DIE AUSWIRKUNGEN DER KRISE IN „NOVELLE“ VON JOHANN
WOLFGANG VON GOETHE
Marijana Gjorgjieva
THE INFLUENCES OF THE CRISIS IN THE „NOVELLE“ BY JOHANN
WOLFGANG VON GOETHE

201 Melek Nuredini
MEHMET AKİF ERSOY VE YAHYA KEMAL BEYATLI'YI BİRLEŞTİREN
UNSUR OLARAK BALKANLAR
Melek Nuredini
THE BALKANS AS A UNIFYING ELEMENT FOR MEHMET AKIF ERSOY
AND YAHYA KEMAL BEYATLI

213 Osman Emin
YASTIK ADAM OYUNUN İNCELENMESİ
Osman Emin
REVIEW OF PILLOWMAN THEATER

КУЛТУРА / CULTURE

225 Екатерина Намичева-Тодоровска, Петар Намичев
РУСКИТЕ АРХИТЕКТИ И ИНЖЕНЕРИ ОД ПОЧЕТОКОТ НА 20 ВЕК ВО
СКОПЈЕ И НИВНОТО ВЛИЈАНИЕ ВРЗ УРБАНИОТ РАЗВОЈ
Ekaterina Namicheva-Todorovska, Petar Namichev
RUSSIAN ARCHITECTS AND ENGINEERS FROM THE BEGINNING OF
THE 20TH CENTURY IN SKOPJE AND THEIR INFLUENCE ON URBAN
DEVELOPMENT

МЕТОДИКА НА НАСТАВАТА / TEACHING METHODOLOGY

237 Nurettin Cintemir, Gürkan Morali
NEW TOOLS FOR ETANDEM IN LANGUAGE LEARNING:
A THEORETICAL STUDY

249 Brisida Sefa, Brikena Xhaferi
ALBANIAN TEACHERS' AND LEARNERS' PERSPECTIVES AND
EXPERIENCES ON THE COMMUNICATIVE APPROACH

- 261 Vesna Prodanovska-Poposka, Marija Todorova**
AFFECTIVE VARIABLES IN THE FOREIGN LANGUAGE LEARNING
PROCESS

ПРИКАЗИ / BOOK REVIEWS

- 275 Весна Мојсова-Чепишевска**
(КАКО) ДА СЕ СТИГНЕ КОНЕЧНО ДОМА?
Vesna Mojsova Chepishevska
(HOW) TO GET HOME FINALLY?
- 281 Марија Гркова-Беадер**
ВРЕДЕН И ПОЛЕЗЕН УЧЕБНИК ЗА МЕТОДИКА НА НАСТАВАТА ПО
АНГЛИСКИ ЈАЗИК
Marija Grkova-Beader
VALUABLE AND USEFUL TEXTBOOK ON ENGLISH LANGUAGE
TEACHING METHODOLOGY

ДОДАТОК / APPENDIX

- 289 ПОВИК ЗА ОБЈАВУВАЊЕ ТРУДОВИ**
ВО МЕЃУНАРОДНОТО НАУЧНО СПИСАНИЕ „ПАЛИМПСЕСТ“
CALL FOR PAPERS
FOR THE INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL “PALIMPSEST”

СОВРЕМЕНИ БОГОМИЛСКИ ИЛИ НАРОДНО-БОГОМИЛСКИ АВТОРИ И ДЕЛА

Славчо Ковилоски

Институт за македонска литература, Скопје
slavcho.koviloski@outlook.com

Апстракт: Во студијата се осврнуваме на феноменот богомилство и неговото влијание врз литературата и филозофијата до денешни дни. Тргувајќи од терминот „народно-богомилска“ поезија, првпат употребен од Кочо Рацин, ние изнесуваме согледби за можностите на појава, макар и стихијна и невообличена до крај, на современи народно-богомилски автори, односно современа народно-богомилска книжевност. Оттука, термилошки го надградуваме ставот на Рацин за народно-богомилска поезија со народно-богомилски или современи богомилски автори кои во себе содржат изразено социјална творечка димензија. Такви автори, на пример, освен Рацин се и Август Цесарец, Мирослав Крлежа, Христо Ботев, Иван Цанкар, Николај В. Гогољ и др. Во нивните дела треба да побараме повикување на старите времиња, на негирање и борба против постоечките општествени, религиозни и економски системи, на барање за социјална правда, на дуализам итн.

Клучни зборови: *Кочо Рацин, поп Богомил, богомилство, современи богомилски автори, народно-богомилски автори.*

Воведување во темата

Бројните страници посветени на богомилството, главно се однесуваат на историско-политичката и религиозната заднина на ова движење прогласено за ерес од средновековните цркви. Нашиот интерес, пак, е освен историско-религиозното значење, да го разгледаме феноменот богомилство и неговото влијание врз литературата и филозофијата до денешни дни. Притоа, тргнуваме од терминот „народно-богомилска“ поезија за првпат употребен од Кочо Рацин. Него го надоградуваме со уште две можни термилошки одредници: народно-богомилски автори или современи богомилски автори. Во прв ред, тоа се автори кои ѝ припаѓаат на современата светска книжевност, но по својот карактер се со изразено социјална или антирелигиозна или антикапиталистичка содржина. Притоа, очигледно е дека овие автори нудат поинакви естетски форми на изразување, не се рамнодушни кон процесите во книжевноста и општеството, и пред сè, изградени се како личности и автори со свои ставови, за кои ќе зборуваме во продолжение. Поради тоа, се поставува прашање за можностите за евентуално вградување во посебна

група на овие автори и овие дела како современи богомилски автори, чијашто идеолошка определеност соодветствува барем во извесни црти со оригиналното богомилско учење или, пак, како автори кои се занимаваат со одредени аспекти на богомилството во своите уметнички творби. За да влезат во рамките на вака формулираните размисли, овие дела треба да бидат антипод на стандардизираните современи книжевни процеси, типологизирани според строгите канонски форми на христијанската, но и современата политичка идеологија, како што бил случајот со средновековни книжевни и општествени процеси.

Идејата овие размисли да се стават на едно место потекнува од интересот на Рацин за богомилството и за неговата социјална поезија за што во македонската книжевност е пишувано повеќепати. Без да имаме намера да ги набројуваме сите автори кои досега оставиле свои размислувања за поврзаноста, влијанието и инспирацијата која Рацин ја црпел од богомилското движење, можеме само да ја утврдиме неговата навистина посебна врска со ова средновековно антицрковно и антифеудално движење.

Прилозите на тема богомилство кај Рацин се истакнуваат со својата сеопфатност. За негово најголемо достигнување во обработувањето на оваа проблематика се сметаат студиите „Богомилите“, „Драговитските богомили“ и „Селското движење на богомилите во средниот век“. Последниот текст за првпат бил објавен во 1939 година во Белград. Текстот на „Богомилите“ бил умножуван на шапилограф и пренесуван од рака на рака. Од друга страна, текстот „Драговитските богомили“ е пронајден по ослободувањето на Македонија од фашистичкиот окупатор и е отпечатен од Земскиот одбор на Народниот фронт на Македонија во 1948 година. Оттогаш, овие три текста повеќепати се преобјавувани во различни изданија на македонски јазик.

Терминот „народно-богомилска“ книжевност

Треба да се забележи дека интересот за богомилите и богомилското учење не се изгубил низ вековите, туку дека со текот на времето се појавуваат низа студии и истражувања посветени на нив. Иако прогласено за еретичко, ова движење опстојувало мошне долго на Балканот од каде што се раширило во Европа, па оттаму интересот за него опстојува и до ден-денес, како во научните кругови, така и меѓу Македонците, особено на просторот помеѓу Велес и Прилеп, каде што се наоѓа селото Богомила. Токму затоа, пред да се запознаеме со ова учење и делата на Рацин посветени на него, треба да го разгледаме амбиентот на времето при појавата на богомилството, како и да се осврнеме на прашањето: што го поттикнало Рацин да пишува за богомилите? Оттука произлегуваат други прашања: преку кого тој за првпат слушнал за богомилите, од каде набавувал литература за нив, која била неговата литература, дали бил на самиот терен и оттаму црпел изворни податоци и сл.

Литературата која Рацин ја користел при создавањето на неговите три статии за богомилското движење, а посебно на „Драговитските богомили“, покажува дека тој бил суштински запознат со основите на проблематиката и

дека ги проучувал или бил запознаен со изворите и литературата без кои во тоа време не било замисливо еден доследен истражувач да не ги консултира. Во оваа група автори на кои Рацин им посветил внимание влегуваат: Константин Иречек, М. Вајнгарт, А. Веселовскиј, Н. П. Благоев, Фрањо Рачки, Л. Нидерле и други.

Тука доаѓаме до неговата клучна согледба дека: „Можело без претерување да се рече дека поезијата на Ботев во поголемиот дел е народно-богомилска. Извесен интерес во тој правец покажаа во поново време уште во ‘Пламен’ и А. Цесарец и М. Крлежа“ (Рацин, 1987, стр. 134) што ги вклучува и овие автори во поширокиот список на Рацин на проучена литература. Овие две реченици отвораат низа можности за развивање идеи во насока на инспирација, размислување и дејствување на наведените автори со нивната изразено социјална творечка оставнина, поезија и проза. Тука се поставува прашањето дали сме сведоци на појава, макар и стихијна и невообличена до крај, на современи народно-богомилски автори, односно современа народно-богомилска книжевност? Со оглед на фактот што поголемиот дел од поезијата на познатиот бугарски поет Христо Ботев и списанието *Пламен* на Август Цесарец и Мирослав Крлежа, Рацин ги ословува како „народно-богомилски“, и со оглед на времето кога тие настануваат, ни се чини дека овие творци со право можеме да ги именуваме како современи народно-богомилски автори, а дел од нивното творештво како современа народно-богомилска книжевност.

Современа народно-богомилска книжевност

Да видиме сега од каде повикувањето и именувањето на Рацин на овие претставници на бугарската и хрватската книжевност како „народно-богомилски“ и дали тие се осамени примери (поединци) или со називот народно-богомилски автори можеме да именуваме и други. Исто така, треба да се запрашаме дали покрај овие писатели може да издвоиме уште една друга група вљубеници во пишаниот збор кои не создаваат дела со „народно-богомилска“ мисла, но кои пишуваат за богомилите и богомилството.

Бидејќи станува збор за чувствителна тема на која ѝ приоѓаме за првпат, во овој момент сметаме дека е доволно само да ги презентираме нашите општи сознанија и впечатоци во врска со можните современи народно-богомилски автори, а во догледно време и да изнесеме поподробни заклучоци во однос на примената на термините како што се современи народно-богомилски автори и современа народно-богомилска книжевност. Всушност, за ваквите називи имаме доволно основа во зборовите на Рацин, но и во дејствувањето на одредени автори и содржината на нивните творби. Притоа, ние не мислиме на идентификување и анализа на средновековните писатели, туку на автори од XIX и XX век кои создаваат по векови од згаснувањето на движењето осудено како ерес од официјалната црква. Токму затоа „современи“, но токму затоа и „народно-богомилски“ писатели и дела.

Ако се задржиме на констатацијата дека само оние автори што биле „трн во око на сите назадници“, кои во своите дела внесувале „нова душа,

уметност и живот“ и кои се нашле во судир со своевремените општествени системи, односно важело правилото „да се биде богомил значело да се живее надвор од законот, без заштита на кои било земски власти со кои биле опкружени“, тогаш во нивните дела треба да побараме повикување на старите времиња, на негирање и борба против постоечките општествени, религиозни и економски системи, на барање за социјална правда, на дуализам итн.

Основата на ваквата народно-богомилска литература ја наоѓаме во традицијата на народните маси и во нивните длабоки верувања во постојаната борба на доброто против злото (Цветановска, 2012, стр. 21-28). На едно место, Танас Вражиновски забележува: „Како што е познато, во традиционалниот архетип на словенската народна култура, многу изразито се зацртани тенденциите кон митолошко-симболичка персонификација на појави, процеси, коишто се одвивале во природата и во општествената стварност којашто го окружувала човекот“ (Вражиновски, 1995, стр. 8). Овој дуализам изразен во светот на натприродното, преку интерпретација на злите сили во вид на демони, чуми, ѓаволи, караконџоли, сеништа и други слични појави, само ја потенцира потребата од револт, за спротивставување, па дури и надмудрување (Цепенков, 1972),¹ како што е во случајот со повеќе приказни забележани од страна на Марко Цепенков и останатите македонски собирачи на народни умотворби од XIX и XX век. Како што може да се утврди, и ден-денес постојат вакви дуалистички приказни, како и легенди и преданија поврзани директно со поп Богомил (Стојчевска-Антиќ, 2018, стр. 113-137).

Во оваа прилика, како надоврзување на претходно искажаните ставови за народно-богомилските автори и книжевност, ќе ја истакнеме и самата суштина на оваа книжевност. Според Илија Велев, средновековната богомилската книжевност: „била творечки антипод на стандардизираните средновековни книжевни процеси, типологизирани според строгите канонски догми на христијанската идеологија. Таа се толкува како одречна творечка манифестација со сопствена градена митологија, со што се манифестирала како откриена ерес“ (Велев, 2014, стр. 207). Затоа, како општа нитка која ги врзува овие автори е нивната постојана борба за унапредување на работничките права, на сиромашните и потиснатите, што во повеќето случаи ги довело до судир со власта, односно со државните органи. Во извесна мера, тоа значи еден вид апокрифна литература, но се разбира, ваквата термилошка детерминација е само условна. Во овој случај таа треба да послужи само како илустрација за разграничување на дозволените од недозволените дела, односно книгите на кои не останала рамнодушна власта и цензурата (Велев, 2011, стр. 16). Најдобар пример за ова е забранувањето на *Бели мугри* од Кочо Рацин и нејзиниот понатамошен живот во илегала.

¹ Ќе наведеме само некои од приказните: „Сатаната му се спротивставил на Бога, но Бог страшно го накажал“ (стр. 7), „Зерзевулот, коа го истерал Господ од рајот“ (стр. 219-220), „Ѓаолот не знаел жените од кај го точат ножот“ (стр. 221), „Ѓаолот што се уплашил од чоекот“ (стр. 224).

На едно место Крлежа запишал: „Да се биде богомил значело да се живее надвор од законот, без заштита на кои било земски власти со кои биле опкружени“ (Krlježa, 1982, стр. 355-356). Ваквата констатација важи за сите наведени автори од страна на Рацин, а најмногу за самиот Рацин. Како што не учи историјата, во борбата против режимот и против неправдите, некои од нив биле затворени, некои повеле револуционерна борба, а некои и загинале бранејќи ги своите идеали.

Ќе се послужиме и со зборовите на Ѓорѓи Поп-Атанасов кој забележува дека: „Поради својата демократичност и антидогматска и антифеудална насоченост (во нашиот случај може да се именува како антикапиталистичка – б.м.), богомилската литература добила широка распространетост сред потиснатите и обесправени народни слоеви“. И уште: „За широката распространетост на литературните дела со богомилска содржина убедително зборуваат и тесните врски и заемни влијанија меѓу богомилската литература и народното и прозно творештво“ (Поп-Атанасов, 1989, стр. 36). До сличен заклучок доаѓа и Кирил Пенушлиски кој ја анализира Рациновата студија „Драговитските богомили“ во која велешанецот се произнел дека врз македонскиот фолклор многу повеќе влијаело богомилството, отколку православието (Пенушлиски, 1981, стр. 194). Ете уште една потврда за поврзаноста на современите народно-богомилски автори со фолклорот, односно народната традиција од која црпеле теми за своите дела. Таа врска останува како една од константите во она што ние го нарекуваме современо народно-богомилско творештво.

Се разбира, како еден од предусловите за афирмација на оваа современа народно-богомилска книжевност, ние не треба строго да ја поистоветуваме со средновековната. Ако ја исклучиме (но, не целосно) религиозната догматика како прв степен на создавање на богомилските дела, во новите услови останува да се задржиме на заклучоците дека некои од главните карактеристики на современата народно-богомилска книжевност е антиподноста кон воспоставениот општествено-книжевен систем и одречната творечка манифестација кон стандардизираното секојдневие. Значи, во неа треба да се бара отпор кон дотогашните и обезбедување нови творечки простори.

Запознавајќи се со поезијата на Христо Ботев (1848–1876), можеме да утврдиме дека таа во поголемиот дел е социјална, односно народно-богомилска. Ботев бил публицист, поет и револуционер, кој зад себе оставил голем број поетски, есеистички и револуционерни текстови. Тој бил интернационалист, но и патриот, кој протестираше против експлоатацијата на богатите и владејачката класа. Како пример ќе ја земеме песната „Мојата молитва“ во која Ботев искажал сериозна критика кон актуелните состојби во религијата, во општеството и кај интелигенцијата. Во првите стихови тој го повикува Бог, но, како што пишува: „не ти, што си на небесата, / а ти што си во мене, Боже - / мене во срцето и во душата...“, додавајќи дека не го повикува оној Бог кој го оставил човекот да биде роб и кој робот го учи да трпи и да се моли, не тој Бог кому му се клањаат калуѓери и попови „и кому свеќи му

палат / православните скотови“ и „не ти, Боже на лажливците, / на бесчесните тирани, / не ти, идол на глупаците, / на човечките душмани!“ (Ботев, 1979, стр. 56). Понатаму, во повеќе пригоди, а особено во памфлетот „Смешен плач“ Ботев на едно место дури и ги вклопува навидум неспојливите идеологии на христијанството, комунизмот и идеите на бугарските револуционери. Најверојатно, тие се дел од причините Рацин да ја даде класификацијата дека неговата поезија е народно-богомилска.

Од друга страна, Рацин ги наведува Август Цесарец и Мирослав Крлежа со *Пламен* како интересенти за богомилството, односно кон различна идеолошка самоопределба од тогаш постоечката. Краткотрајната приказна на списанието *Пламен* кое го уредувале двајцата истакнати хрватски книжевници започнува и завршува во 1919 година, со објавени 15 броја. Списанието имало блиски погледи со комунистичките идеи, па поради тоа цензурата на Кралството на Србите, Хрватите и Словенците и го забранила. Програмските опеределби истакнати во списанието, како на пример: „трн во око на сите југословенски назадници“ и движење кон „нова душа, уметност и живот“, доволно говорат сами за себе. Прераната смрт на Цесарец во 1941 година го спречи негово уште подлабоко навлегување во проблематиката на социо-економските односи и естетиката, но затоа Крлежа во своите дела честопати пишувал за богомилството како реформско движење.

Делото на Август Цесарец е сместено меѓу врвните остварувања во хрватската книжевност меѓу двете светски војни. Почнувајќи со експресионизмот, на крајот тој целосно се свртува кон реализмот, објавувајќи низа поетски збирки, новели, романи, како и полемички и есеистички текстови поврзани со книжевна, социјална и политичка содржина. Од песните, како најблиски до тематиката што ја обработуваме, ќе ги наведеме „За вечен први мај“, „Демони на преминот и празнината“ и особено „На човекот што ползи на плоштадот“, каде обраќајќи му се на бедниот и сакат човек „и роб на библиската надеж“, го охрабрува, сочувствува со него и му вели: „Човеку! / јас сум ти брат. Брат сум ти“ (Cesarec, 1982, стр. 66). Она што е уште позначајно, а што Рацин го забележал, се текстовите на Цесарец во кои пишува за моралната декаденција на хрватското граѓанско општество, но и за богомилите. Еве дел од неговиот текст „За бледиот госп.(един) Тип“: „И стои една голема поразителна вистина дека целиот наш јавен живот се врти помеѓу неморалот и комичноста; во време на најголемите човечки трагизми нашиот јавен живот е комичен, а одраз на неговите проекции на светло на апсолутното е грозна бурлеска, гротеска и сатира“. Сосема малку подолу, пренесувајќи ги ставовите на Прохаска (кој го користи и Фрањо Рачки како извор), читаме: „Минатото на богомилството е база за синтеза на југословенството“ (Cesarec, 1986, стр. 61). И заклучува дека должноста на секој книжевен историчар е да ги прочепка архивите истражувајќи и за богомилите: „Нашата должност беше да ги заживееме (богомилите – б.м.)“ (Cesarec, 1986, стр. 61). Значи, во делото на Цесарец го наоѓаме сето она што би можеле да го сметаме за народно-богомилско дејствување, односно книжевност: борба за рамноправност и еднаквост, борба против

медиокритетите, и ословување на богомилското движење како носител на прогресивни идеи за словенството.

Понатаму, Мирослав Крлежа оставил многу повеќе белешки за богомилите, од кои едната веќе ја спомнавме погоре, за живеењето надвор од законот. Во книгата *Панорама на погледи, појави и поими* на овој ерудит, се среќаваме со низа теми поврзани со богомилството објавени како размисли околу кои прави анализи, гради и изнесува ставови и синтези. Во продолжение ќе го наведеме комплетниот список на прашањата во поглавјето „Богомили“ што ги обработува Крлежа: „Магистрала на нашето медиєвистичко минато“, „Прасловенска праснага“, „Побуна на лаиците во црквата“, „За евангелската рамноправност“, „Вселената е ѓаволско дело“, „Самиот папа е сатана“, „Босанска чума“, „Надвор од законот“, „Во сенка на инквизицијата“, „На удар на Рим“, „Капитулација пред исламот“, „Антибогомилски идиосинкразии“. Во поглавјето „Богомилското Мраморово“ се наоѓаат следните потпоглавја: „Поглавје на нашата ликовна цивилизација“, „Против надземските и овоземските авторитети“, „Документи на животна ведрина“, „Против шемите“, „Арелигиозност на мотивите“, „Споменик на вековниот неконформизам“, „Тајна на стилот“, „Сведоци на трагедијата“, „Пуританизам“, „Пркосни раце“, „Предизвик“, „Триумф над смртта“, „Уметнички потенцијал“, „Естетска аутаркија“, „Потекло“, „Не се фолклор“, „Подеднакво одбојни на Латините и Грците“, „Крвници како естети“, „Од централноевропска перспектива“ и „Според описот на А. Сапиех“. Бидејќи делото на Крлежа во однос на богомилите е сеопфатно и афирмативно, овој пасус ќе го завршиме со неговите заклучоци дека богомилската идеологија била реформаторска и во однос на католицизмот и во однос на православиеото, но и „дека богомилскиот начин не се повел по модата од своето време, тоа нема сомнеж“ (Krlježa, 1982, стр. 362).

Записот на Рацин за богомилските автори отвора и низа други можности за размислување во насока на инспирацијата за неговата изразено социјална творечка оставнина, поезија и проза. Вакви „богомилски елементи“ наоѓаме во повеќе песни во збирката *Бели мугри*, како и во некои други негови песни како на пример „Да бидеш човек“ и „Смртта на астурискиот рудар“, како и во прозата „Во каменоломот“, „Резултат“ итн. Сите тие имаат силно изразена антифеудална, антикапиталистичка и слободарска нитка, влијание на комунистичкото движење, на социјализмот, но и на богомилството. Така, доколку некои дела на Цесарец, Крлежа и Ботев се окарактеризирани како народно-богомилски, уште повеќе ваквото тврдење може да се примени и на голем дел од творештвото на Рацин. Тој е народно-богомилски поет, израснат токму во средина со богати спомени за попот Богомил, но и натоварен со бремето на својата неслободна татковина.

Во есеистичкиот текст „Резултат“, Рацин пишува: „Културата во рацете на господари и богаташи – само е инструмент за создавање на нивното богатство. За нив културата е – Експлоатација. И само тогаш, кога културата ќе биде во рацете на оние што работат – само тогаш културата ќе биде човечка!...“. Решението за излезот од оваа неподнослива ситуација, Рацин

го гледа во акумулирање на народната сила во единствен фронт против експлоататорите: „И ми се чини дека работата за рушењето на овие услови е многу попродуктивна отколку работата под нив, зашто сметам дека таа работа по ништо не се разликува од животинската работа и дека само тогаш кога ќе ги снеса нив – работата за човекот ќе биде благослов, насмевка и бакнеж на Природата за неговиот труд! А дотогаш... дотогаш рушењето е попродуктивно“ (Рацин, 1987, стр. 27-28).

Интересна е симболиката на насловот на поетската збирка *Бели мугри* со една мисла на Рацин искажана во студијата „Драговитските богомили“, каде што вели: „Ние, Македонците, по патот на деда Богомил, по мислата на неговата вечна борба, по трагот на неговата силна вера – ќе си ја дочекаме и нашата зора!“ (Рацин, 1987, стр. 144). Таа зора, тие „бели мугри“ ја означуваат победата на денот над ноќта, на светлината над темнината, дуализам постојано конзистентен, макар и ненаметливо, кај велешкиот поет. Ваква паралела можеме да повлечеме помеѓу Рацин и Иван Цанкар. Имено, и Цанкар му посветил внимание на раѓањето на новиот ден со зборовите: „Убава му е ноќта на човекот кога знае дека денот ќе осамне“. Осамнувањето на зората, на мугрите, го означува новиот почеток, новата надеж за човештвото, што го очекувале и Рацин и Цанкар.

Како за крај: феноменот на дуализмот и богомилството во современата книжевност

Во корпусот на македонски современи автори кои пишувале или се блиски на богомилска тема, покрај Рацин, секако свое место треба да најдат и Петар Поп Арсов со расказот „На Мокров“; Крсте П. Мисирков и неговите обиди за објавување весник што требало да го носи името *Богомил*; Никола Киров Мајски со повеќе песни и драмата *Илинден*; Рампо Левков-Левката и неговата поема *Бабуна* со вкупно 160 стихови; Антон Попов со повеќе свои песни, вклучително „Песна за Струма“ и „По бурата“, како и поемата *22 јуни*; Славко Јаневски со „Сотонохуление на Презвитер Козма против богомилите“; Борис Вишински со романот *Крстот на Богомил*; Славчо Ковилоски со романот *Синот на Кралот* и др.

Да не забораваме дека поетски и прозни записи посветени на богомилите оставиле и автори од други национални литератури како што се, на пример: српскиот поет Миодраг Павловиќ со „Богомилска песна“, босанскиот Марк Диздар со *Камен спијач*, бугарскиот Стефан Гечев со циклусот „Од проповедите на поп Богомил“, српската Десанка Максимовиќ со *Барам помилување*, италијанскиот прозаист Умберто Еко со *Нишалото на Фуко* и *Името на розата*, полската Албена Грабовска со *Коските на пророкот* итн.

Се разбира, треба да имаме предвид дека бројни се страниците во белетристиката кои директно или индиректно се однесуваат на богомилството, што претставува предмет на друга студија. Затоа, нагласуваме дека ова не е конечен ниту заокружен список на автори и дела кои создавале специфична литература која во себе има некоја од карактеристиките на пролетерска, хуманистичка, социјална книжевност или пак, едноставно, за тема го има богомилството и богомилите.

Во оваа листа богомилски творци кои не се наведени од Рацин, сметаме дека место треба да најде и словенечкиот писател Иван Цанкар со новелата *Слугата Јернеј и неговото право*. Цанкар дал впечатливо сугестивна слика за положбата на обичните селани во периодот од преминот на XIX во XX век. Потрагата по правда на слугата Јернеј кај месните власти, кај црквата, кај царот и жупникот е длабоко проткаена со нехристијански дела на оние кои ја проповедале христијанската вера. Токму затоа, застрашувачки делува дијалогот во претпоследната глава на книгата што Јернеј го води со жупникот. На прашањето на слугата: „Дали е правдата кај Господ, или не?“, жупникот вели: „Богухулни се твоите зборови, Јернеј!“ се згрози жупникот и се врати чекор назад, зашто страв го фати. „Ако излезеш пред Господа, не стои исправен, туку потклекни и моли се и плачи!“ (Цанкар, 1990, стр. 70). Кога Јернеј ќе се спротивстави на ваквиот одговор, жупникот конечно ќе ги изустуи зборовите: „Мавни се, невернику!“ и „Мавни се, богоклетнику!“, што секако не одат во прилог на разнишаната вера на Јернеј, на прифаќањето на официјалната црква на некаква критика за нејзиното устројство. Конечно, тоа се зборови-клетви на анатемисување, на одбивање од присуство со човек кој веќе е означен како еретик. Во тоа богохулство за кое е обвинет Јернеј се наоѓа дуализмот меѓу доброто и злото што, всушност, претставува богомилска филозофија. Случајно или не, Јернеј е жив фрлен во огнот, една од практиките на казнување на средновековните еретици.

Ќе додадеме и дека феноменот на присуството на богомилството во книжевноста не е специфика само за Балканот. Него особено го регистрираме во прозното творештво на Николај Василевич Гогољ, најмногу од страна на Адам Веинер. Иако официјално богомилството до XV век го снемива, Веинер го изнесува добро познатиот заклучок дека „неговото влијание во уметноста опстојува многу подолго благодарение на привлечниот мит на создавање“ (Weiner, 1998, стр. 59). Сето она настрана од создаденото од Бог, двоумењата, двојствата, дуализмот, кај Гогољ може да се поврзе со богомилството. Демонските сили, хтонските сенки, магичниот реализам, украинскиот фолклор, целокупната слика на селскиот живот во царска Русија во XIX век е испреплетен со чудовишни и невидливи сили, кои кај Гогољ добиваат физиономија на богомилство или силно се повлијаени од дуализмот, што пак е основната врска со богомилизмот. Краткава дигресија со записите на Веинер ќе ја завршиме токму со неговиот заклучок: „богомилската концепција на светот создаден и заземен од ѓаволот може да се препише на *Мртви души*“ (Weiner, 1998, стр. 253).

На крајот, осврнувајќи се повторно на зборовите на Рацин, можеме да заклучиме дека сме сведоци на појава на современи народно-богомилски автори, односно современа народно-богомилска книжевност. Со карактеристиките наведени во претходниот дел од текстот, овие автори нудат поинакви естетски форми на изразување, „гризат“ во секојдневието, не се рамнодушни кон процесите во книжевноста и општеството, и пред сè, изградени се како личности и автори со свои ставови. Во оваа група автори секако дека влегува и самиот Рацин, и секако дека во идно време свое место ќе најдат и други творци на кои допрва треба да им се обрне внимание во насока на една подруга анализа и подруго читање на нивните дела.

Литература

- [1] Ботев, Христо (1979). *Събрани съчинения*. Под редакцията на Цвета Унджиева. София: Български писател.
- [2] Велев, Илија (2011). *Беседа против богомилиите на Презвитер Козма*. Скопје: Македонска реч.
- [3] Велев, Илија (2014). *Историја на македонската книжевност, средновековна книжевност, том I*. Скопје: Гирланда.
- [4] Вражиновски, Танас (1995). *Народна демонологија на Македонците*. Прилеп: Институт за старословенска култура; Скопје: Матица македонска.
- [5] Пенушлиски, Кирил (1981). *Македонскиот фолклор*. Скопје: Мисла.
- [6] Поп-Атанасов, Ѓорги (1989). *Речник на старата македонска литература*. Скопје: Македонска книга.
- [7] Рацин, Кочо Солев (1987). *Живопис*. Скопје: Наша книга.
- [8] Рацин, Кочо Солев (1987). *Проза и публицистика*. Скопје: Наша книга.
- [9] Ристовски, Блаже (2001). „Нови сознанија за списанието ‘Богомил’ на Мисирков“, во: *Сознајби за јазикот, литературата и нацијата*, МАНУ, Скопје.
- [10] Стојчевска-Антиќ, Вера (2018). *Влогот на Конески во Рацин*. Скопје: Македонска реч.
- [11] Цанкар, Иван (1990). *Слугата Јернеј и неговото право*. Скопје: Македонска книга, Мисла, Култура, Наша книга, Детска радост.
- [12] Цветановска, Јелена (2012). *Гревот и казната*. Скопје: Матица македонска.
- [13] Цепенков, Марко К. (1972). *Народни приказни, легенди. Книга четврта*. Редактирал д-р Кирил Пенушлиски, соработник Блаже Петровски. Скопје: Македонска книга.

- [1] Cesarec, August (1982). *Pjesme*. Priredio Nedjeljko Mihanović. Zagreb: Mladost.
- [2] Cesarec, August (1986). *Rasprave, članci, polemike, Društveni i kulturni problemi Jugoslavije (1918-1925). Knjiga prva*. Priredio Vice Zaninović. Zagreb: Mladost.
- [3] Krleža, Miroslav (1982). *Panorama pogleda, pojava i pojmova*. Drugo izdanje. Sarajevo: NIŠRO „Oslobođenje“; Zagreb: Mladost.
- [4] Weiner, Adam (1998). *By Authors Possessed: The Demonic Novel in Russia*. Northwestern University Press.

Slavcho Koviloski

Institute of Macedonian Literature, Skopje

Contemporary Bogomilan or Folk-Bogomilan Authors

Abstract: In this study we refer to the phenomenon of piety and its influence on literature and philosophy by this day. Starting from the term “folk-Bogomilan” poetry, first used by Kocho Racin, we present observations about the possibilities of emergence, even if spontaneous and not formed completely, of contemporary folk-Bogomilan authors, i.e. contemporary folk-Bogomilan literature. Hence, we terminologically upgrade Racin’s position on folk-Bogomilan poetry with folk-Bogomilan or contemporary Bogomilan

authors who have a distinctly social creative dimension. Such authors, for example, apart from Racin, are August Cesarec, Miroslav Krleža, Hristo Botev, Ivan Cankar, etc. These were authors who were “a thorn in the side of all conservative people”, who brought a “new spirit, art and life” into their works and who found themselves in conflict with the social systems of the time, i.e. the rule of “being Bogomil meant living outside the law, without the protection of any earthly authorities they were surrounded with” applied to them. In their works we should look for a reference to the old times, to denying and fighting against the existing social, religious and economic systems, to a demand for social justice, to dualism, etc.

Keywords: *Kocho Racin; Pop Bogomil; Bogomilism; contemporary Bogomilan authors; folk-Bogomilan authors.*

ГОД. VIII
БР. 15

ПАЛІМПСЕСТ

PALIMPSEST

VOL. VIII
NO 15